

Отже, виховна система українського народу має своє обличчя, яке сформувалося у процесі тривалого історичного розвитку завдяки поєднанню національного з інтернаціональним, сучасного з минулим, власних педагогічних здобутків з виховним досвідом інших народів. Педагогічна культура народу знайшла своє відображення в народній системі виховання, відроджуючи яку, необхідно добиватися, щоб у кожній родині, школі, в діяльності кожного вчителя широко застосовувалося як саме поняття, так і зміст системи трудового виховання українського народу [9; 11; 12].

У різноманітній соціальній діяльності функції виховних традицій українського народу, які систематизовані за сферою впливу, і які передаються соціальними цінностями, реалізуються, насамперед у виховному процесі [13]. Виховний потенціал суті народних традицій досліджено ще недостатньо, хоча його роль у процесі виховання молоді поступово зростає.

Пошук нових підходів до трудового виховання з використанням традицій і звичаїв українського народу може бути результативним лише за умови врахування досягнень сучасної педагогічної науки, гармонійно поєднаних із здобутками народної педагогіки. Проблема використання традицій та звичаїв в процесі виховання молоді складна і багатогранна, тому впровадження її в дію вимагає поновлення науково-методичного арсеналу педагогів. Сприяти прискоренню впровадження здобутків національної системи виховання може глибокий аналіз стану включення національного компонента в практику уроків загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчально-виховних закладів.

Висновки. У сучасних умовах розвитку Української держави зростають вимоги суспільства до формування духовності підрастаючого покоління, де виховання є одним з найважливіших шляхів проникнення молоддю традиційною мораллю, культурою, національною свідомістю українського народу. Традиції, звичаї та супутні їм обряди українського народу підтверджують особливе ставлення його до праці, яка є основою в підготовці підрастаючого покоління до трудової діяльності з раннього віку. Тому важко переоцінити роль здобутків традиційної системи виховання українського народу у процесі формування особистості.

Запорукою успіху у вихованні є оволодіння підрастаючим поколінням системою традиційних знань українського народу про оточуючий світ та його явища, його правила господарювання, супровідних традицій, звичаїв та обрядів, глибоке розуміння ними цих знань та потреба використання їх у повсякденному житті. Отже педагогічна наука і практика виховання потребують подальшого пошуку оптимальних шляхів поєднання сучасних наукових методів реалізації виховання та народних традицій, обрядів тощо, вироблених на засадах народної педагогіки протягом історичного розвитку української нації.

Література

1. Сапіга В.К. Українські народні свята та звичаї / В.К. Сапіга. – К.: Т-во “Знання України”, 1993. – 112 с.
2. Балущок В.Г. Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників / В.Г. Балущок. – К.: Наукова думка, 1993. – 117с.
3. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / А.П.Пономарьов та ін. – К.: Либідь, 1993. – 256 с.
4. Блонский П.П. Задачи и методы новой народной школы. Избранные педагогические и психологические сочинения: В 2-х т. / П.П. Блонский. – М., 1980. – Т.1. – 342с.
5. Богданова О.С., Нравственное воспитание старшеклассников : Книга для учителя / О.С. Богданова, С.В. Черенкова. – М.: Просвещение, 1988. – 206 с.
6. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські погляди та вірування / Г.О. Булашев. – К.: Фірма “Довіра”, 1993. – 414 с.
7. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис: В 2-х т. / О. Воропай – К.: АТ “Обереги”, 1991. – Т.2. – 441с.
8. Ковальчук О.В. Українське народознавство / О.В. Ковальчук. – К.: Освіта, 1992. – 176 с.
9. Руденко Ю.Д. Українська національна система виховання: Конспект лекцій / Ю.Д. Руденко. – К.: КДП, 2003. – 482 с.
10. Стельмахович М.Г. Українська етнопедагогіка / М.Г. Стельмахович // Рад. школа. – 1989. – №6. – С. 11-17.
11. Мацейкив Т.И. Народные традиции трудового воспитания подрастающего поколения и их использование в современных условиях (на материалах Украины) / Т.И. Мацейкив. – К., 1988. – 187 с.
12. Сухомлинский В.А. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.
13. Дейкун Д.І. Як змінюється світ освіти / Д.І. Дейкун // Радянська школа. – 1991. – №7. –С.3-4.

УДК 373.2.015.31:7

Г.Сидорук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

METHODICAL BASES OF PATRIOTIC FEELINGS FORMATION IN PRESCHOOLERS BY MEANS OF ART

Анотація. У статті виокремленні методичні аспекти формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку.

Abstract. The article outlines the methodological aspects of forming patriotic feelings in preschool children.

Ключові слова. Патріотичні почуття, полі художній підхід, полікультурний підхід, технологічний підхід.

Key words. Patriotic feelings, field artistic approach, multicultural approach, technological approach.

Постановка проблеми. Національна система виховання постійно відтворює і поглиблює емоційно-естетичний, художньо-творчий, моральний та інтелектуальний компоненти свідомості рідного народу, створює умови для розвитку і розквіту природних задатків і талантів кожного громадянина України, формування духовного потенціалу – найвищої цінності нації, держави. Національне виховання реалізує глибоке і всебічне пізнання рідного народу, його історії, культури, духовності і на цій основі – пізнання кожною дитиною, вихованцем самого себе як індивідуальності і як частки своєї нації, а через неї всього людства, організацію самонавчання і самовиховання, найефективніших шляхів розвитку і самовдосконалення особистості.

В умовах становлення та зміцнення української державності, нового етапу відродження української національної культури одним з головних завдань реалізації новітніх концепцій навчання та виховання дітей України є формування національної свідомості особистості як першооснови патріотичного виховання.

Процес патріотичного виховання – провідна проблема сучасної педагогічної науки і практики, що потребує всебічного і уважного вивчення. Актуальність її дослідження зумовлена необхідністю створення нової системи національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, що базується на мистецькій складовій розвитку самосвідомості особистості у незалежній державі.

Мета. Головна сутнісна сила патріотизму – це любов, яка творить і примножує численні інші душевні і духовні діяльнісно-поведінкові, цінності. Ядро патріотизму – любов до матері і батька, рідних, свого роду і народу, шанобливе ставлення до Батьківщини, збереження і примноження національних цінностей і святинь.

Любов до України можуть душевна і духовна потуга, глибинна основа для пробудження і формування багатьох інших позитивних почуттів, творчої діяльності окремої особистості, всього народу. Любов до рідної землі, скропленої кров'ю предків, до свого народу, Батьківщини одухотворює і облагороджує людину, робить її доброю і гуманною, вдячною і чесною, ніжною і вимогливою, милосердною і відповідальною, мужньою і принциповою, глибокодумною і практичною, самовідданою в справі служіння рідному народові, боротьби за його ідеали. Патріотизм включає також у себе почуття гніву і осуду, зневаги і презирства до тих людей, хто завдає шкоди Батьківщині, руйнує пам'ятки історії, культури, хто знущається з народу, паплюжить його цінності, святині.

Патріотизм – та домінанта свідомості, яка спрямовує її в напрямку служіння рідному народу, державі. Вона постійно поглиблює чуття і усвідомлення родинної, родової, етнічної єдності українців. Патріотичні почуття, переконання є потужним стимулом до подвижницького життя, героїчного чину кращих представників народу, його політичної, державної, наукової, культурної еліти. Вони є джерелом глибоких душевних поривів, засобом досягнення високих суспільно корисних цілей, практичних справ в ім'я підвищення духовного і матеріального рівня народу.

Наука розрізняє свідомий, глибокий патріотизм і стихійний, поверховий патріотизм. Останній пов'язаний, як правило, із відсутністю національної свідомості і самосвідомості, гідності і честі, із переконаністю в необхідності долати будь-які труднощі на шляху до волі і свободи народу, поліпшення його життя.

Аналіз попередніх досліджень. В українській педагогіці проблеми патріотичного виховання розглядали Г.Ващенко, В.Дурдуківський, Б.Грінченко, М.Грушевський, М.Євшан, І.Огієнко, С.Русова, Л.Українка, К.Ушинський, І.Франко та інші. Ціннісні підходи до формування нових тенденцій виховання патріотизму розкрито в працях сучасних українських учених: І.Бега, Г.Біленької, О.Вишневецького, В.Гонського, В.Котирло, Д.Пашенка, Ю.Руденка, М.Щербаня та інших. Різноманітні складники патріотичного виховання розкрито в сучасних наукових дослідженнях Т.Гавлітіної, Г.Гуменюк, В.Гонського, М.Качур, В.Каюкова, П.Онищук, В.Поплужного та інших.

Необхідно звернути увагу на розгляд системи патріотичного виховання, які вирішувалися педагогами-новаторами А.Богуш, В.Кузем, Н.Манжелій, І.Печенко, О.Савченко та інші. Такі класики педагогічної науки як Ш.Амонашвілі, Б.Ананьєв, А.Макаренко, В.Сухомлинський та інші, своїми працями створили передумови для теоретичної розробки проблем навчання та виховання дітей дошкільного віку. Видатний педагог-новатор В.Сухомлинський відзначав постійний зв'язок дитини з духовною спадщиною свого народу. У педагогічній спадщині науковця патріотичне виховання базується на основі морально-духовних цінностей. В.Сухомлинський зазначив, що патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, знає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. Патріотизм як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів, як єдність думки і діла дуже тісно пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною, емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею.

Виклад основного матеріалу. Сучасна національна школа потребує нових підходів до виховання, зокрема до патріотичного. Починати його потрібно з дошкільного віку. Діти цього віку найкраще піддаються вихованню (В.Сухомлинський), оскільки в цей час закладаються основи особистості, її майбутнього характеру. Надається спрямованість її розумового, морального та естетичного розвитку. Знання та вміння, накопичені дитиною в цьому віці, пізніше стають основою для формування стійких моральних звичок і переконань, високих життєвих ідеалів. У роботі з дітьми дошкільного віку потрібно звертати увагу на їхні вікові особливості. Ці діти не мають сталих інтересів, власну ініціативу проявляють слабо, їхня увага нестійка. Вони потребують постійної допомоги та порад вихователя в організації творчої діяльності. Мислення в дітей цього віку конкретно-образне, для них ще не властиві узагальнення та абстрагування. Їх захоплює все яскраве, цікаве, тому що вони мислять відчуттями, звуками, барвами. Це все необхідно враховувати. Тому заходи громадянсько-патріотичного змісту повинні логічно продовжувати заняття, мати певну систему, враховуючи принципи послідовності, наступності, зв'язку з життям, а також вікові та індивідуальні особливості школярів, їхні інтереси. Довід засвідчує, що формування патріотичних почуттів у дитини починається від батька та матері, близьких людей, вихователя, друзів, суспільства. Важливими факторами виховання є слово, праця, традиції, мистецтво тощо [2]

Таким чином, патріотичні почуття входять до групи вищих почуттів. Через них виявляється емоційне ставлення дошкільника до самого себе, до навколишнього світу, до людей, до Батьківщини, до національних цінностей.

Мистецтво відображає дійсність у наочних образах, відтворює об'єктивно наявні властивості реального світу: об'єм, колір, просторовість, матеріальну форму предмета, світлоповітряне середовище тощо, зображує не тільки те, що доступне безпосередньому зоровому сприйняттю, але й передає розвиток подій у часі, певну фабулу, розгорнуту оповідь, розкриває духовний склад людини, її психологію. Ознайомлення з спадщиною минулого дозволяє дітям глибше зрозуміти духовний, естетичний світ тих, хто жив і творив до нас, конкретно уявити спосіб життя, думки людей, систему цінностей попередніх епох. Пізнати та відчутти взаємозв'язок між культурою, історією та змістом патріотичних відчуттів [1]

Мистецтво є специфічною формою пізнання навколишнього світу. У процесі художньо-практичної діяльності, потяг до якої закладено в глибинах людської психіки, формується художній світогляд. Наше завдання формувати світогляд дитини пов'язаний на глибинному рівні з рідною землею, культурною спадщиною предків, а значить, з патріотичними почуттями.

Під час виокремлення методичних аспектів формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку з використанням здобутків культури та мистецтва рідного краю в освітньому процесі ми спиралися на такі підходи:

- особистісно орієнтований, спрямований на врахування індивідуальності дитини, її інтересів і художніх здібностей, а також вікових можливостей і етнонаціональних потреб;

- комплексний (вплив на емоційну, інтелектуальну, мотиваційну, вольову сфери особистості дошкільника з перевагою першої – емоційно-почуттєвої); народознавчий, завдяки якому у доборі навчально-виховного матеріалу здійснювалась опора на фольклор, мистецтво, традиції, звичаї, обряди;

- поліхудожній, що передбачав використання різних видів мистецтва та інтеграцію змісту навчання з метою посилення дієвості краєзнавчого матеріалу, забезпечення цілісності опанування художньо-краєзнавчої спадщини;
- полікультурний, спрямований на виховання толерантного ставлення до культури різних етносів;
- технологічний, який зумовлював розробку і практичне застосування педагогічної технології, адекватної психологічним особливостям дітей дошкільного віку з пріоритетом впливу на емоційну сферу особистості.

За результатами дослідження ми визначили основні етапи формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку засобами мистецтва. Перший пропедевтичний етап має бути спрямований на удосконалення підготовки вихователів до виховної роботи з художнього краєзнавства. Другий – націлений на застосування різних форм художньо-краєзнавчої роботи (заняття, екскурсії, народознавчі свята та інші виховні заходи), інформативні, наочні й дієво-практичні методи. З урахуванням вікових особливостей дошкільників значна роль має належати ігровим методам, зокрема методу театралізації. Їх використання сприятиме підвищенню ефективності патріотичного виховання дошкільників і відкриватимуть нові можливості для здійснення освітнього процесу на поліхудожній основі [3]

Взявши за основу мистецький підхід у формуванні патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку ми вважаємо, що необхідно спрямувати свою увагу на художньо-краєзнавчу роботу у закладах дошкільної освіти, що передбачає патріотичне виховання. Художні твори, що використовуються у роботі з дошкільниками для сприймання та обговорення, маю охоплювати різні жанри: пейзажі, портрети, автопортрети, натюрморти, історичні та побутові картини. Також значна частина часу має бути присвячена опануванню дошкільниками дитячого фольклору - пісенного й танцювального (коломийки до танцю, коломийки до співу тощо), ігрового тощо, організації участі дітей у календарно-обрядових дійствах: осінні, зимові (різдвяні й новорічні), весняні (закличні, великодні), літні (русальні, купальські) обряди, ознайомленню їх з елементами народного декоративно-вжиткового мистецтва краю (характерними орнаментами вишивки, розпису, символікою кольорів, виробами з бісеру, дерева, шкіри).

Незаперечний позитивний вплив на формування патріотичних почуттів у дітей мають зустрічі із митцями краю: художниками, народними майстрами, музикантами, співаками, для ознайомлення з їхньою творчістю. Варто організовувати відвідування дітьми музейних експозицій, виставок, концертів і театральних вистав, екскурсій рідним краєм, зокрема до культурно-історичних, архітектурних пам'яток. За таких умов дошкільники матимуть змогу втілювати отримані враження у власній художній творчості. Ефективною формою роботи з дошкільниками є проведення краєзнавчого тижня мистецтва. Тематика має відповідати меті патріотичного виховання: «У моїй пісні звуків немає, колір у пісні моїй співає», «Дитяча фольклорна веселка», «Барви подільського краю», «Подільські майстри-чародії», «Творчі портрети митців Поділля», «Мистецькому роду нема переводу», «Архітектурний літопис століть», «Творення краси - уславлення рідної землі».

У формуванні патріотичних почуттів у дошкільників важливим моментом є забезпечення педагогічної взаємодії школи та сім'ї у використанні мистецьких традицій рідного краю. Вихователі повинні оптимізувати виховні можливості соціокультурного та родинного середовища шляхом залучення членів родин дітей до культуротворчої діяльності й проведення в закладі дошкільної освіти виховних заходів спільно з батьками дітей дошкільного віку (зустрічі з митцями-аматорами, народознавчі свята тощо).

Дошкільний вік як період становлення особистості має свої потенційні можливості для формування патріотичних почуттів. Справді, якщо патріотизм – це почуття приязні, відданості, відповідальності тощо до своєї Батьківщини, то дитину ще в дошкільному віці необхідно навчити бути приязною (до чого-небудь, бути відповідальною в її малих справах, вчинках).

Перш ніж дитина навчиться співпереживати бідам та проблемам Батьківщини, вона повинна навчитися співпереживанню взагалі як людському почуттю. Захоплення просторами країни, її красою та природними багатствами виникає тоді, коли дитину навчили бачити красу безпосередньо навколо себе. Також, перш ніж людина навчиться трудитися на благо Батьківщини, необхідно навчити її добросовісно виконувати трудові доручення, прищеплювати любов до праці. Патріотичне почуття за своєю природою багатогранне, воно об'єднує всі сторони особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, а також фізичний розвиток і передбачає вплив на кожну із сторін для отримання єдиного результату. Працюючи з дошкільниками позитивного результату зможемо досягти, якщо ця робота буде здійснюватись через площину мистецтва.

Формуючи патріотичні почуття засобами мистецтва вихователь має опиратись на емоційну складову патріотичного виховання. Ми погоджуємось з думкою науковців, які визначають емоцію як

процес, діяльність оцінки поступаючої в мозок інформації про зовнішній і внутрішній світ. Емоція, продовжує автор, оцінює діяльність і доводить свою оцінку до відому організму на мові переживань. Серед позитивних емоцій, які впливають в значній мірі на дошкільника виділяє [4]:

- *інтерес-хвилювання* – позитивна емоція, яка мотивує формування умінь, творче прагнення, впливає на виховання. У стані інтересу в дитини підвищується увага, допитливість і захопленість об'єктом світу;

- *радість* – максимально бажана емоція. Вона є скоріше похідним продуктом події і умов, між результатом прямого прагнення отримати її;

- *здивування* з'являється дякуючи різкому підвищенню нервової стимуляції, яка виникає із-за якої-небудь раптової події. Здивування сприяє направленню всіх пізнавальних процесів на об'єкт, який викликає здивування.

Саме через емоційну складову літературного, музичного, театрального, образотворчого мистецтва можливе вирішення завдань, які спрямовані на патріотичне виховання дітей дошкільного віку, а саме:

- формувати у дітей любов і відданість Батьківщині;
- виховувати у дітей любов до героїчного минулого Батьківщини;
- прищеплення любові дорідної мови, культури народу в цілому;
- розвивати у дітей здатності адекватно та критично освоювати великі обсяги різнопланової інформації соціального характеру;
- виховувати любов і дбайливе ставлення до рідної природи;
- сприяти вихованню комунікативної культури, плюралізму, толерантності;
- прищеплювати шанобливе, дбайливе ставлення до пам'яток історії та культури;
- розвивати інтерес і любов дітей до Батьківщини в процесі залучення їх до мистецтва;
- викликати почуття гордості за національну культуру і мистецтво.

Висновки. Таким чином, ми підтримуємо думку науковців, що основними шляхами формування патріотичних почуттів у дітей засобами мистецтва є: знайомство вихованців з творами мистецтва, визначення ролі творів мистецтва для вихованців, закріплення і поглиблення отриманих знань на практиці. Українська земля дає можливість педагогічному колективу розвивати патріотичні почуття вихованців з великою потужністю. Багатюща спадщина від фольклору до авторських творів дає можливість вихователю плідно розвивати і стимулювати творчі нахили дітей, формувати їхній художній смак, систему естетичних оцінок та переконань, збагачувати внутрішній духовний світ та давати поштовх розвитку потенціалу особистості дошкільника.

Література

1. Бровчак Л. С. Педагогічні умови формування організаторських здібностей майбутніх учителів /Л. С. Бровчак // Інноваційні технології в сучасній професійній освіті : науково-практична міжвузівська конференція молодих учених і студентів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Вип. 36 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – С. 182-189.
2. Бровчак Л. С. Складові організаторських здібностей майбутнього вчителя / Л. С. Бровчак// Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 38/ Редкол.: В. І. Шахов та ін. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2012. – С.134-138.
3. Люріна Т. Організаційно-методичні основи українознавчої роботи в початкових класах /Т.Люріна // Школа першого ступеня теорія і практика: Зб. наук. праць Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-ту ім. Г.Сковороди. – Переяслав – Хмельницький, 2003. – Вип. 8. – С.17-24
4. Руденко Ю. Патріотичне виховання учнів // Освіта. – 2001. – 22 – 29 серп. – с. 10 – 15 .

УДК 37.036:373.3

Н.Тодосієнко,
старший викладач кафедри
мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

N.Todosienko,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy
State Pedagogical University

**УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**